

Opinnäytetyö YAMK

Kulttuuri ja taiteet, Valokuvataide

2024

Outi Pihlajoki

Kutsu lähelle

– tarinallinen dokumenttivalokuva taiteellisen
prosessin keskiössä

Opinnäytetyö YAMK | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kulttuuri ja taiteet, Valokuvataide

2024 | 58

Outi Pihlajoki

Kutsu lähelle

- tarinallinen dokumenttivalokuva taiteellisen prosessin keskiössä

Tutkimus on vuoden kestänyt valokuvataiteellinen prosessitutkimus. Tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan 15-vuotiaan nuoren arkista elämää päivittäin dokumentoimalla. Pääasiallisena kuvauspaikkana on sekä tutkijan että tutkimukseen osallistuvan nuoren yhteinen koti ja kodin lähiympäristö.

Dokumentaarisen ja terapeuttisen valokuvan menetelmät, tarinan rakentumisen edellytykset ja sosiaalisen kestävän kehityksen näkökulmat muodostavat tutkimuksen teoreettisen pohjan. Tuloksissa kerrotaan tarkasti tutkimuksen aikana muodostuneista kuvatyypeistä (kuvaajan ottamat kuvat, kuvattavan ottamat kuvat, molempien ottamat kuvat) ja prosessin muista tiedonhankintamenetelmistä (haastattelut ja kuvien yhteinen katselu, työpäiväkirja ja seinäkalenteri, kuvien valinta ja prosessikuvat). Tuloksissa kuvataan myös dokumentaaristen kuvien mahdollisuutta eletyn elämän tallentamiseen ja totuudenmukaisen tarinan kerrontaan. Tulosten tarkastelussa tuodaan esiin pitkän taiteellisen prosessin ja siinä syntyvän aineiston mahdollisuudet tiedon välitykseen. Lopuksi tarkastellaan prosessin merkitystä taiteilijalle ja hänen taiteilijaidentiteettinsä kehittymiselle.

Vuoden kuva-aineistosta rakentuu teoskokonaisuus, joka on esillä näyttelyssä. Se sisältää kuvasalkun, jossa on kronologisesti etenevä päivittäisten kuvien järjestys. Salkussa on yli 400 kuvaa. Päiväkirjakuvien lisäksi salkussa on kuvia kuvaajan ja kuvattavan välisestä viestinnästä ja myös kuvattavan itsensä ottamia kuvia. Teoskokonaisuuteen sisältyy myös symbolisten kuvien sarja. Myös nämä teokset ovat esillä näyttelyssä.

Asiasanat:

dokumentaarinen valokuva, arjen valokuva, terapeutin valokuva, narratiivi, taiteellinen prosessi, yksityinen, julkinen, dialogi

Master's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Culture and Arts, Fine Art Photography

2024 | 58

Outi Pihlajoki

Stand by me

- narrative documentary photography at the heart of the artistic process

The study is a year-long photographic process study. The study focuses on examining the everyday life of a 15-year-old through daily documentation. The main location is the home and the immediate surroundings of the home shared by both the researcher and the young person.

The methods of documentary and therapeutic photography, the conditions of story construction and the aspects of social sustainability form the theoretical basis of the study. The results provide a detailed account of the types of images produced during the study (images taken by the photographer, images taken by the subject, images taken by both) and other methods of data collection in the process (interviews and shared viewing of images, work diary and wall calendar, image selection and process images). The results also illustrate the potential of documentary images to capture a life lived and to tell a truthful story. The analysis of the results highlights the potential of the long artistic process and the resulting material to convey information. Finally, the importance of the process for the artist and the development her identity as an artist is examined.

The year's photographic material will be used to create a body of work that will be on display at the exhibition. It includes a portfolio of images in a chronological order of daily pictures. The portfolio contains over 400 images. In addition to diary pictures, there are images of communication between the photographer and the subject and also pictures taken by the subject himself. The collection also includes a series of symbolic images. These works are also on display in the exhibition.

Keywords:

Documentary photography, everyday photography, therapeutic photography, narrative, artistic process, private, public, dialogue

Sisältö

Kuvaluettelo	7
1 Johdanto	9
2 Arkikuvasta vuoden kuvaus	11
2.1 Dokumentaarinen valokuva ja sen kaksoisluonne	12
2.2 Valokuva terapeuttisena kokemuksena	15
2.3 Vuoden narratiivi pojan ja äidin yhteisessä tarinassa	17
2.4 Sosiaalinen kestävän kehityksen näkökulma yhteisessä tarinassa	19
3 Taiteellinen prosessi	22
3.1 Kuvatyytit ja metodit taiteellisessa työskentelyssä	24
3.2 Kuvasalkku – kronologisesta järjestyksestä tarinankerrontaan	32
3.3 Symbolisassosiatiiviset teokset – muistoista tulevaisuuden ajatteluun	34
4 Tulokset	37
4.1 Arjen dokumenttikuva – mihin sanat ei yllä	38
4.2 Dokumenttivalokuva tiedon välittäjänä – näetkö saman	44
4.3 Taiteilijaidentiteetti – kuvissa minun mieleni ja kosketukseni	47
5 Pohdinta	49
Lähteet	56

Kuvaluettelo

- Kuva 1. Kuvasalkku, päivä 13092023. 9
- Kuva 2. Kuvasalkku, päivä 26022024. 11
- Kuva 3. Kuvasalkku, päivä 11092023. 12
- Kuva 4. Sarjasta New Ghosts. Aki Sinikoski. 14
- Kuva 5. Poikani on leijona. 15
- Kuva 6. Kuvasalkku, päivä 16082024. 17
- Kuva 7. Alone. 2018. Sian Davey. 18
- Kuva 8. Kuvasalkku, päivä 22032024. 19
- Kuva 9. Kuvasalkku, päivä 26102023. 21
- Kuva 10. Kuvasalkku, päivä 05062024. 22
- Kuva 11. Värivalinta. 24
- Kuva 12. Kuvasalkku, päivä 16092023. 25
- Kuva 13. Kuvasalkku, päivä 18102023. 26
- Kuva 14. Kuvasalkku, päivä 02092023. 26
- Kuva 15. Kuvasalkku, päivä 30122023. 27
- Kuva 16. Kuvasalkku, päivä 05012024. 27
- Kuva 17. Kuvasalkku, päivä 21012024. 28
- Kuva 18. Kuvasalkku, päivä 06012024. 28
- Kuva 19. Kuvasalkku, päivä 26012024. 29
- Kuva 20. Kuvasalkku, päivä 12112023. 32

Kuva 21. Kuvasalkku, päivä 01092023.	34
Kuva 22. Kuvasalkku, päivä 02042024.	37
Kuva 23. Kuvasalkku, päivä 15092024.	38
Kuva 24. Kuvasalkku, päivä 05102023.	40
Kuva 25. Kuvasalkku, päivä 17012024.	41
Kuva 26. Kuvasalkku, päivä 26092023.	42
Kuva 27. Kuvasalkku, päivä 29052024.	44
Kuva 28. Kuvasalkku, päivä 02032024.	47
Kuva 29. Yhteys.	49
Kuva 30. Kuvasalkku, päivä 17102023.	51
Kuva 31. Kuvasalkku, päivä 11092023.	53
Kuva 32. Kuvasalkku, päivä 27022024.	54
Kuva 33. Kiitos.	55
Kuva 34. Vuoden välineet.	58

1 Johdanto

Tutkimukseni on vuoden kestänyt taiteellinen prosessi. Alkusysäyksen tälle tutkimusmatkalle lähtöön antoi oma poikani, joka 15-vuotta täytettyään esitti minulle toiveen kuvata hänelle merkityksellinen viimeisten kasvuhormonipistosten hoitovuosi. Kiinnostuin myös tutkimaan omaa suhdettani tarinalliseen dokumenttivalokuvaan. Näin hankkeessa mahdollisuuden päästä kuvin tärkeän asian äärelle. Työssäni on vahva itsereflektioiva tutkimustapa. Matka johti tarkkaan taiteilijaomakuvan ja identiteetin tarkasteluun. Alussa hienoa oli se, etten tiennyt valmiiksi kaikkea mitä edessäpäin odotti. Keskityin intensiiviseen kuvaamiseen ja havainnointiin. Vähitellen ajatukset suuntautuivat erilaisten metodologisten ratkaisujen kokeiluun ja monipuolisen kuva-aineiston kartuttamiseen useita eri kuvatyyppejä käyttäen.

Kuvasin arkea. Arjen kuva ilmensi elämään kuuluvia käytäntöjä ja asioiden toistuvuutta omassa kodissa, oman pojan elämässä, omassa kokemusmaailmassa. Se johti väistämättä myös yhteiskunnallisten teemojen äärelle. Poikani arkea kuvaamalla liikuin yksityisestä yleiseen. Erityistä

prosessissa on kokonaan itse tuotettu aineisto ja menetelmät. Teoreettisten lukujen valinnat syntyivät prosessin luonteesta ja lähellä tapahtuvasta, hyvinkin henkilökohtaisesta tarkastelusta kohti yleisempää näkökulmaa yksilön paikasta yhteiskunnassa. Totuusperusteinen arkikuvaus rakensi myös itsestään tarinaa vuoden tapahtumista ja nuoren kasvusta. Valokuva jäseni elettyä elämää ja nykyhetkeä ohjaten samalla ajatuksia myös kohti tulevaa.

Tutkimuksen keskiöön nousivat seuraavat kysymykset:

Millaisia kuvatyyppejä ja metodeja taiteelliseen prosessiin tulee vuoden aikana?

Millaisia yhteiskunnallisia teemoja arjen dokumentaarinen valokuvaus nostaa esiin?

Millaisia huomioita taiteellinen prosessi saa aikaan taiteilijaidentiteetin tarkastelussa?

Olen tämän taiteellisen prosessin toteuttajana tutkija, valokuvataiteilija ja äiti. Tavoitteeni on herätellä ajattelua ja houkuttaa vuorovaikutukseen. Tavoitteeni on ollut kulkea matka, jonka aikana tutustun, kuuntelen, luen, koen, syvennän ja sisäistän uutta tietoa oman taiteilijaidentiteettini vahvistamiseksi. Taiteellinen prosessi alkoi elokuussa 2023. Eletyn elämän teoskokonaisuus ”Kutsu lähelle” on esillä näyttelyssä. Siihen kuuluu yli 400 kuvakorttia sisältävä kuvasalkku ja symbolisassosiativisten valokuvien sarja.

2 Arkikuvasta vuoden kuvaus

Leskinen ja Rita (2021, 43-45) toteavat, että koti on aina jollain tavalla kuva ihmisestä itsestään. Ja nuoren huone, se on kuva hänen väliaikaisesti sekavasta psyykkisen kehityksen tilastaan. Oma huone symboloi nuorta itseään ja samalla irtiotta vanhemmasta. Hyvässä tilanteessa huone esittelee nuoren arvomaailman kasvua. Se on nuoren sisäisen maailman näyttämö. Se on näyttämö, missä tapahtuu kohtaamisia ja dialogeja vanhemman kanssa. Omassa kuvaushankkeessani kuvien päänäyttämönä toimiva koti on sekä kuvattavan että kuvaajan yhteinen koti. Se kertoo meistä molemmista. Se kertoo taiteilijaäidin tekemistä havainnoista ja havaintojen dokumentoinnista jälkien korjaamisen sijaan. Se kertoo kuvattavaksi asettuneen poikani tavasta nauttia omasta tilastaan, oman huoneensa ja myös oman saniteettitilansa välillä kaoottiselta näyttävästä valtakunnastaan. Leskinen ja Rita toteavat osuvasti, että tämä on kuva, jota muiden tulee katsoa, ei raivata pois. Näin luodaan hyvä keskustelu- ja kasvualusta vuorovaikutukselle ja yhteyden säilyttämiselle.

2.1 Dokumentaarinen valokuva ja sen kaksoisluonne

Suomalaisessa valokuvagenressä dokumentaarinen valokuvaus koetaan valokuvataiteen lajityypiksi, joka on kuvaajalähtöinen ja pitkäkö, ennalta suunniteltu ja tutkiva hanke. Dokumenttikuvalla on muuttuva luonne, ja sen sisällöissä on liikuttu niin individualismin kuin suurten tapahtumien dokumentoinnista arjen ja henkilökohtaisten sekä nykytaidetta kuvaavien ilmiöidenkin äärelle. Valokuvadokumentin historian tulkintoja on liittynyt sukupuoleen, valtaan, kontrolliin, katsomistapaan ja sosiaalisiin käytäntöihin. Dokumentaarinen kuvaaminen on vuorovaikutusta, missä kuvaajan läsnäolo vaikuttaa kuvattavien käyttäytymiseen. Kuvaaminen on valintojen rajausta, kuvakulman rajausta ja sarjan rajausta. Dokumentaristi on myös todisteiden järjestelijä tai kokoaja. Hän ikään kuin kerää ja hoitaa todellisuuden arkistoa tirkistelijän sijaan. (Saarto 2024.) Pidän erityisen paljon tästä määrittelystä suhteessa omaan taiteelliseen prosessiini. Kotona havainnoinnistani seuranneet kuvat ovat usein hetkiä, jolloin poikani ei ollut tietoinen kuvaamisesta. En kokenut kuitenkaan olevani tirkistelijän asemassa, koska toimin koko ajan yhdessä laitimemme pelisääntöjen puitteissa myös näissä

häneltä huomaamatta jääneissä tilanteissa. Kuvaajaäidin asemassa ja yhteisessä kodissa pystyin huomioimaan välillä myös sen, ettei läsnäoloni vaikuttanut poikani käyttäytymiseen. Oma kuvausprosessini käynnistyi myös poikkeuksellisesti kuvattavan ehdotuksesta.

Saarron tapaan Simone (2023, 14-19) kuvaa dokumentaarista työskentelyä avoimena ja epävarmana tapahtumana. Ilmiön tarkkailuvaiheessa kuvaaja ei voi tietää, millainen valokuvien tulkinta tulee lopulta olemaan. Kuvaajan oma kokemus ympärillä tapahtuvasta on oleellinen osa tapahtumaketjuja. Rehellisyyden ja luotettavuuden arvot ovat tärkeä osa dokumentaarista valokuvausta. Kuvan tarkoitus on kertoa todellista. Kuvaajan havainnot, tosiasiat ja niihin liittyvät epävarmuudet tulee erottaa kuvaajan henkilökohtaisista mielipiteistä ja ajatuksista. Dokumentaarista prosessia voisi kuvata kehittämistyönä, jonka tarkoitus on löytää ratkaisuja ilmiöön liittyvien epäkohtien korjaamiseksi etenkin silloin kun työhön liittyy tutkimuksellinen näkökulma. Taiteellisen tutkimuksenkin keskiössä kuvaaja on tarkkailija, jonka ydintehtävä on tutkia todellista maailmaa. Näin dokumentaarisella projektilla on edellytykset yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Dokumentaarista kuvan tulkintaa voi lähestyä erilaisten moodien avulla (Nichols 1991, 32-68). Dokumentaaristen moodien määrittely on syntynyt dokumenttielokuvan sisällä, mutta samaa määrittelyä voi pohtia erilaisissa dokumentaarisuuden kerrontatavoissa. Ne ilmentävät hyvin sitä, miten dokumentaarinen projekti on rakentunut vuorovaikutuksessa kuvaajan ja kuvattavan välillä. Poeettinen moodi kuvaa subjektiivista lähestymistapaa, jossa tavoitellaan tunnelmaa, sävyä tai mielentilaa. Tämä moodi sisältää paljon symboleja ja metaforia. Esseenomaiseen moodiin kuuluu argumentteja ja retoriikkaa, ja se pohjautuu tiedon levittämiseen ja kohteen suostutteluun. Osallistavassa moodissa tekijä on vuorovaikutuksessa kohteensa kanssa ja dokumentti perustuu yhteistyöhön ja kohtaamiseen. Havainnoivassa moodissa tekijä ottaa etäisyyttä eikä ohjaile kohti lopputulosta. Refleksiivisessä moodissa tekijä on mukana ja hänen vaikutuksena huomioidaan. Prosessi on läpinäkyvä, jolloin tekijän läsnäolo tehdään katsojalle tietäväksi. Performatiivisessa

moodissa on läsnä henkilökohtainen kokemus ja tarinankerronta. Tekijä itse kertoo ja reflektoi niitä asioita, joita hän käsittelee. Määrittelyt eivät ole peräkkäin eteneviä kehitysaskelia kohti puhdasta dokumenttia eivätkä ne ole myöskään toisiaan poissulkevia.

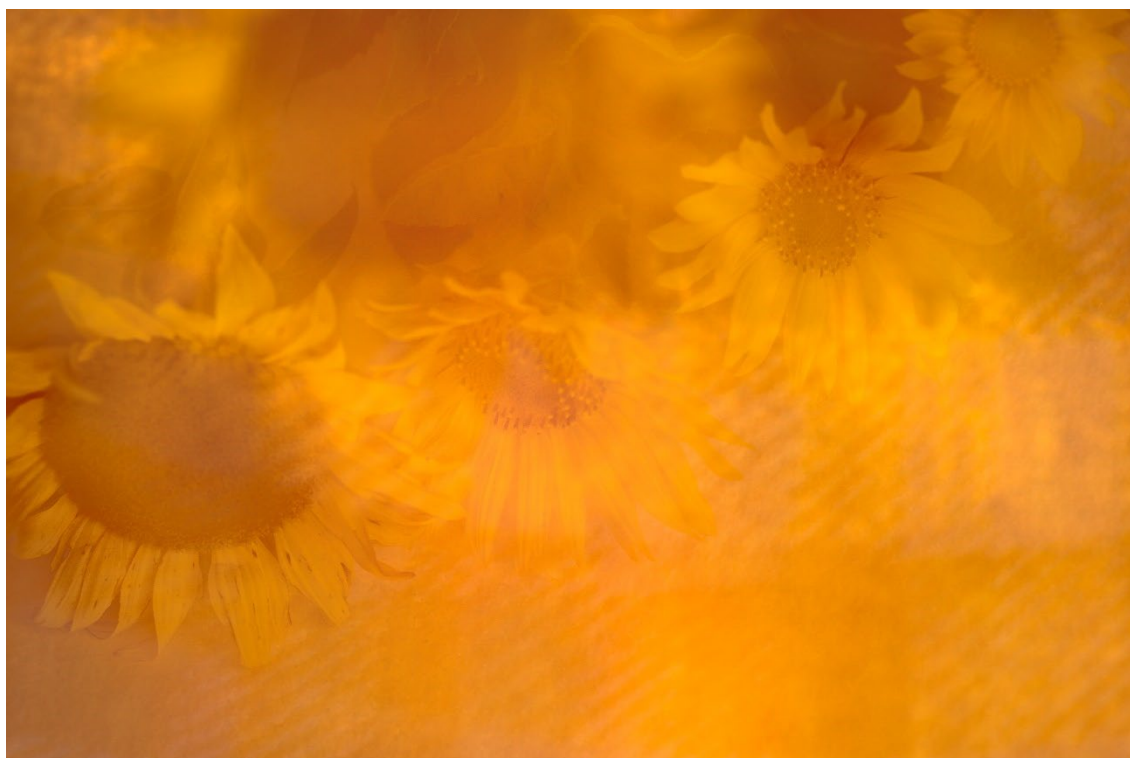
Saaron (2024) mukaan erilaisten moodien sekoituksesta syntyy vielä erityinen Hybridimoodi, joka sisältää useita, erilaisia teemoja ja rakenteita sisällään. Päiväkirja on esimerkki tällaisesta moodista. Moodit ja niiden Hybridi sopii hyvin kuvaamaan myös oman taiteellisen prosessini etenemistä. Siinä perinteinen dokumentaarinen valokuva ja todellisuuden jälkien vastaanottaminen liukuu taiteellisen ilmaisun voimasta symbolisempaan ja monitahoisempaan suuntaan. Mieli kuljettaa kuvan lähteelle, ja tämä taas kuljettaa toiseen kuvaan pintaa syvemmälle esimerkiksi jonkin tunteen tai tunnemuiston pakottamana. Samalla liikutaan myös terapeutin valokuvan menetelmissä. Tämä on keskeinen osa omaa taiteellista prosessiani, joten tarkastelen valokuvan terapeutista kokemusta seuraavassa kappaleessa erikseen.

Esimerkkinä performativisesta kuvaushankkeesta on Aki ja Astrid Sinikosken *New Ghosts*, jossa isä ja tytär jatkavat vuonna 2011 aloittamaansa yhteistä kuvausmatkaa. Hanke on Astridin kasvutarina, ja sen kantavina teemoina on myös identiteetin ja aikuisen vallankäytön ja ihanteiden siirtämisen tarkastelu. Kuvat ovat muutamia sekunteja kuvausparin elämästä. (Sinikoski 2023.) Omassa kuvaushankkeessani päästämme poikani kanssa katsojan lähemmäksi, mutta jätämme myös kuvan ulkopuolelle paljon näkymätöntä.

Sarjasta New Ghosts. Aki Sinikoski.

2.2 Valokuva terapeuttisena kokemuksena

Mäki (2021, 237) toteaa, että kuvan tekemiseen ja katsomiseen ei tarvita syytä eikä tarkoitusta, mutta niiden parissa työskentely voi pakottomasti ja erityisen intensiivisestikin avata näitä syitä ja tarkoituksia. Kuvien avulla henkilö voi paikantaa olemassa olevia ongelmia tai haasteita. Tämä johdattaa terapeuttisen valokuvauksen näkökulmiin, mitkä näen vahvasti sidoksissa ihmislähtöisiin ja elämäkerrallisiin kuvaushankkeisiin. Näissä on aina väistämättä mukana terapeuttisen valokuvauksen elementtejä, mutta niiden havaitseminen ja tiedostaminen on kiinni katsojan taidoista ja tiedoista havaita näitä tekijöitä. Valokuvaterapeuttinen tarkastelu tai terapeuttisen kokemuksen, kuten sitä tässä yhteydessä kutsun, sisältyminen tähän hankkeeseen oli väistämätöntä. Ajattelen, että tämä näkökulma on yksi tärkeä lisä tämän taiteellisen tutkimuksen tarkastelussa ja edellä mainittujen moodien listassa. Vaikka taiteellisen työskentelyn lähtökohtana ei ollut terapeuttinen ote, niin jo etukäteen ammatillisesti asiaan perehtyneenä asiantuntijana tiedostin, että tässä läheltä ihmistä tarkastelevassa, hyvin henkilökohtaisessa hankkeessa tätä ei voi poissulkea. Taiteilijaäidin ja pojan välinen yhteinen työskentely sisälsi jatkuvaa

vuorovaikutusta ja kuvien yhdessä tarkastelua. Tällöin vaihdettiin ajatuksia, mielipiteitä, näkökulmia ja kerrattiin ja muisteltiin niin juuri tapahtunutta kuin yhteistä menneisyyttä. Tämä kaikki tekee taiteellisesta prosessista samalla myös terapeutin kokemuksen. Työskentelyssä tämä on ollut sekä kuvaajan että kuvattavan henkilökohtaista, mutta myös yhteistä kokemusta.

Valokuvaterapian ja terapeutin valokuvan kansainvälinen pioneeri Weiser (2023) korostaa, että valokuva on mahdollisuus ilmaista itseä, tunteita ja tarpeita. Valokuva mahdollistaa helposti prosessin, jossa mennyt, tämä hetki ja tuleva näyttäytyvät ja kohtaavat voimallisesti. Valokuva auttaa tarinan rakentamisessa, tarinankerronnassa ja dialogissa ihmisten välillä. Valokuva tukee havainnointia, se auttaa yksilön identiteetin, itseymmärryksen ja itsevarmuuden vahvistumisessa. Valokuvan avulla omaa osaamista voi tehdä näkyväksi, ja sen avulla voi nostaa esiin myös erilaisia epäkohtia. Valokuva palauttaa mieleen muistoja, tunteita ja aistimuksia kuvanottohetkestä. Pelkät sanat eivät koskaan yllä samaan. Kahden ihmisen välillä, kuten taiteellisessa prosessissani, uudet pojastani ottamat kuvat, hänen itsensä ottamat kuvat, yhteiset perhekuvat ja havainnoinnista syntyneet spontaanit valokuvat kuuluvat kaikki terapeutin valokuvauksen menetelmiin.

2.3 Vuoden narratiivi pojan ja äidin yhteisessä tarinassa

”Olemme matkustaneet toistemme psykologisiin maisemiin.” Tämä valokuvataiteilija Sian Daveyn toteamus kuvaa erinomaisesti omaa taiteellista työskentelyäni ja poikani kanssa yhteistä kuvamatkaa. Taiteilijaäidin ja pojan yhteisestä matkasta muodostuu tämän hankkeen erityisyys aivan kuten Daveyn vuonna 2018 valmistuneessa teoksessa *Martha*. Davey kuvasi tällöin 16-vuotiasta tytärpuoltaan tarkastellen samalla kuvaustilanteisiin liittyviä asioita aiemman psykoterapeutin koulutuksensa silmin. Projekti sai alkunsa Marthan toiveesta, aivan kuten oma hankkeeni poikani toiveesta. Myös Daveyn mukaan teos kuvaa väistämättä Marthan lisäksi häntä itseään ja heidän välistä suhdettaan. Samaistun Daveyn kokemuksiin ja ajatuksiin. Molemmat olemme omissa teoksissamme myös pohtineet omaa sijoittumistamme tarinaan.

Alone. 2018. Sian Davey.

Meillä kaikilla on perustarve tarinaan, kokemustemme järjestämiseen tarinoiksi tärkeistä tapahtumista. Taiteellisessa tutkimuksessa tarinoiden avulla on mahdollisuus esittää kokemuksia kokonaisvaltaisesti kaikessa monimutkaisuudessaan ja rikkaudessaan sekä tutkia ihmisten tapoja kokea maailma tarinoidensa kautta kuvattuna. Tarinoiden kriittinen pohdinta voi auttaa meitä ymmärtämään, miten voimme käyttää niitä vastuullisemmin ja luovemmin ja vapautua niiden rajoituksista. Tarinat myös muokkautuvat jatkuvasti uudelleen uusien tapahtumien valossa. Narratiivi ei siis ole elämän objektiivinen rekonstruktio. Se on kuvaus siitä, miten elämä koetaan. (Webster & Mertova 2007, 2-10.) Valokuvalla on mahdollisuus muokata tai muuttaa tarinaa. Valokuvalla on myös voima vahvistaa omaa tarinaa ja luoda siihen merkityksiä. Valokuva lisää vuorovaikutusta ja peilausta muualta kuultuun ja nähtyyn. Valokuva nostaa esiin ennakkoluuloja, ja se myös vahvistaa omia uskomuksia. Oma taiteellinen prosessini lähti liikkeelle poikani esittämästä kuvaustoiveesta. Valokuvan voimasta tietoisena en kuitenkaan arvannut, miten opettavainen ja suuri sen tarinankerronnan mahdollisuus olisi. Kuvamassan kasvaessa prosessi sai vahvan tarinallisen muodon eletyn elämän tapahtumien soljuessa intensiivisesti havainnoivan katseen eteen ja ohi. Menneisyyden tapahtumat ja muistot kuljettelivat ajoittain lisäreiteille, ja tulevaisuuteen liittyvät metinnät ja ratkaisujen tekeminen toivat lisämausteensa matkalle.

2.4 Sosiaalinen kestävän kehityksen näkökulma yhteisessä tarinassa

Tarvitsemme taiteellisia lähestymistapoja ajattelumme ja mielikuvituksemme rajoitteiden avaamiseen ja ymmärryksemme laajentumiseen. Taiteella on kyky koskettaa ja ravistella ajattelua. Taiteelliset ja luovat lähestymistavat hyödyntävät usein tieteellistä tutkimusta ja tietoista ajattelua laajempia näkökulmia holistisesti. Holistinen taiteellinen ajattelu sisältää kognitiivisen ja todennettavissa olevan tiedon lisäksi kokemusperäistä, aistiperäistä, tunneperäistä, intuitiivista, ruumiillista ja subjektiivista tietoa. Tämä tieto tuo esiin sellaisia inhimillisen kokemuksen ja olemassaolon piirteitä, joita ei ole muutoin mahdollista tavoittaa. Humanistinen näkökulma auttaa meitä ymmärtämään ongelmiamme ja etsimään mielekkäitä ratkaisuja näihin ongelmiin. Sillä on kyky koskettaa ja ravistella ajatteluamme. (Hildén 2024.) Tämä on tärkeää muun muassa monimuotoisuuden ymmärtämistä lisäävässä toiminnassa ja kulttuurisessa nuorisotyössä. Oma taiteellinen työskentelyni sujahtaa mutkattomasti näihin kenttiin. Taiteellinen työskentely voi herättää keskustelua esimerkiksi tasa-arvon, yhdenmukaisuuden, toisten kunnioittamisen, kiusaamisen ehkäisyn ja ihmissuhteiden tarkastelun

näkökulmista. Esimerkkinä tähän sijoittuvasta valokuvataiteellisesta työskentelystä on Johannes Romppasen omasta tyttärestään kertova teoskokonaisuus Lilja.

Sosiaalisesti kestävä kehitys tarkoittaa on turvata ihmisille tasavertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin, perusoikeuksien saavuttamiseen, elämän perusedellytysten hankkimiseen ja osallistumiseen päätöksentekoon. Kestävän kehityksen ohjelmassa nostetaan esiin sosiaalista kestävyyttä edistävinä toimenpiteinä muun muassa syrjäytymisen ehkäiseminen, asuin- ja elinympäristöjen terveellisyyden, viihtyisyyden ja sosiaalisen toimivuuden parantaminen sekä väestön terveyden ja toimintakyvyn tukeminen. Oppilaitosten osalta sosiaalinen kestävyys tarkoittaa turvallista, terveellistä, viihtyisää ja kaikille esteetöntä oppimisympäristöä sekä opiskelijoiden hyvinvoinnista ja jaksamisesta huolehtimista. Yksilötasolla nämä asiat peilautuvat jokaisen mahdollisuutena rakentaa omaa elämänhallintaa, vastuunkantamisen taitoja, kestävien elämäntapojen tavoittelua ja oman toiminnan merkityksen ja vaikutusten ymmärtämistä ja oppimista. Yksilöllisen sosiaalisesti kestävä kehityksen tavoitteena pidetään elämänhallinnan tilaa, jossa itse kokee hallitsevansa omaa elämäänsä. (keke.bc.) Tämän kestävä kehityksen näkökulman esille tuominen tekstissä tuntuu tärkeältä ja oleelliselta, koska taiteellisessa prosessissani ja kuvattavan nuoren elämässä juuri nämä teemat olivat vahvasti läsnä. Kuvatuksi tuli niin opiskelun nivelvaiheeseen liittyviä aiheita, kun elämänhallinnan ja elinympäristön rajoittavien tekijöiden havainnot. Kestävän kehityksen tavoitteiden vastaisesti nuoren elämässä eriarvoisuus näkyy monella tasolla muun muassa harrastus- ja opiskelumahdollisuuksien sekä oikea-aikaisten ja yksilöllisten tukipalveluiden saatavuuden haasteina.

Hietaharju (2006, 219) esittää, että myös taidekontekstissa valokuvalla vaaditaan toisteisuutta, ja se voi esimerkiksi näyttelykokonaisuudessa syntyä päämerkitysten, kulttuuristen sivumerkitysten, vapaasti assosioivien merkitysten, elämysten ja tarinoiden kautta. Vaikka valokuvan ja teoksen ensisijainen ja tietoinen tavoite ei olisikaan asioista informointi, se ei kuitenkaan

jää täysin kuvien ulkopuolelle. Valokuvalla on tarinaluonne, joten jopa yksittäinen kuva voi avata merkityksiä, kääntää todellisuuden tapahtuman tilanteeksi ja tulkinnan avulla palauttaa tapahtuman kokemuksellisesti. Valokuvan aikaansaama hetken pysäytys houkuttelee helposti katsojan miettimään, mitä tapahtui ennen ja jälkeen kuvanoton. En lähtenyt taiteellisessa työskentelyssäni ja kuvaamiseen liittyvissä ratkaisuissa tarkoituksellisesti nostamaan informatiivisia teemoja esille, mutta ne kulkevat päiväkirjakuvien osana arjen tapahtumiin nivoutuen ja symbolikuvissa ilmentyen. En halunnut, että taiteellinen työskentelyni tapahtuu kohteen kustannuksella, vaan kuvaajan ja kuvattavan suhteen välisessä maastossa. Pitkäkestoinen päivittäin tapahtunut kuvaus rakentaa joka tapauksessa kuvattavasta informatiivisen tarinan.

3 Taiteellinen prosessi

Taiteellinen toiminta on edellytys taiteelliselle tutkimukselle. Laadulliseen tutkimukseen sisältyen ajatellaan, että tärkeä osa tietämistä on luonteeltaan taitamista ja nimenomaan tekijän taitamista. Tällöin tekijän tieto ja taito ovat keskeinen osa tutkimuksen sisältöä. Tieto ja taito syntyvät koulutuksen tukemana ja vahvassa sosiaalisessa kontaktissa muiden kanssa. Taiteellinen tutkiminen on laadullisen tutkimuksen laji, jossa valittua tutkimuskohdetta lähestytään tutkijan tutkimustaan varten luomilla menetelmillä. (Varto 2017, 14-26.) Omassa taiteellisessa prosessissani olen tutkinut ja havainnoinut vuoden ajan nuoren arkea ja elettyä elämää. Työskentelyni on tarkoittanut päivittäin tapahtuvaa dokumentoivaa valokuvausta pääosin kotona ja kodin lähiympäristössä. Kuvattavana on oma poikani. Prosessi alkoi elokuussa 2023 poikani 15-vuotissyntymäpäivänä ja eteni vuoden ajan kronologisesti rakentuen. Metodien valinnan suhteen minulla ei ollut hankkeen alkuhetkellä selkeää suunnitelmaa, vaan kuvaaminen alkoi poikani kanssa käydyn keskustelun ja vapaamuotoisen ensimmäisen haastattelun jälkeen. Opiskelutapaamisiin

liittyvissä mentoroinneissa sain vahvistusta omalle ajatukselleni siitä, että pitkä prosessi ohjaa myös itse itseään ja metodiset valinnat rakentuvat projektin aikana.

Eettiset pohdinnat ovat olleet läsnä läpi taiteellisen työskentelyn. Mitä kuvaan? Mitä jätän ulkopuolelle? Millaisia rajauksia teen? Erityisen tarkan pohdinnan kävimme yhdessä poikani kanssa liittyen kasvojen suoraan näyttämiseen kuvissa. Teimme tämän suhteen rajauksen ja sopimuksen, jota sitouduin noudattamaan ja mistä huolehdin myös teoskuvien valmistusvaiheessa. Tein tietoisien valinnan käyttämällä kokonaan ihmiskasvot paljastavissa kuvissa mosaiikkipeittoa läpi koko kuvasarjan. Pohdintojen äärelle jouduin myös miettiessäni, teenkö kuvavalinnan teknisesti paremmin onnistuneen vai pojalle mieluisimman kuvan välillä. Nämä valinnat ratkaisin yhteisten kuvien katsomisen jälkeen sen mukaan, ilmaisiko poikani asiaan kantaansa. Hänen mielipiteensä liittyivät lähinnä kuviin, mitä hän toivoi minun ottavan ja liittävän kyseisen päivän kuviksi. Muuten tein valintavaiheen tarkastelussa itsenäisesti ratkaisuja myös sen mukaan, oliko kuva minusta tunnelmaltaan paras tai informatiivisin.

Prosessin aikana olen kaikissa valinnoissani halunnut kulkea todellisuuden tiellä. Jokin kuva on voinut väistää toisen tieltä ehkä parempanakin toteutuksena, mutta jääden sivuun sensitiivisistä syistä. Joskus kuva on jäänyt kokonaan ottamatta samasta syystä. Vuoden sykliin mahtuu paljon tilanteita, joissa taiteilijaäidin on pitänyt kohdata kuvattava omana lapsena ilman katseiden välissä hämmentävää kameraa. Kaikista tärkein ohjenuora itselleni on ollut poikani arvostava ja kunnioittava kohtaaminen. Sensitiivisyyden huomioiminen on ollut prosessissa myös sitä, että pojallani on ollut mahdollisuus esittää näkökulmiaan ja huomioitaan koko prosessin ajan niin avoimissa haastattelutilanteissa kuin spontaanistikin ilmaisten. Kallisen, Pirkasen ja Raution (2015, 84-94) mukaan lapsia ja nuoria koskevissa tutkimuksissa sensitiivisyyden huomioiminen on perinteisesti ollut vähäistä. Tähän liittyy oletus, että nuoret esimerkiksi valehtelevat tai vääristelevät totuutta helposti. Tutkimustilanne saattaa heidän mukaansa johtaa myös aikuisen

miellyttämiseen ja esimerkiksi vastaamiseen sen mukaan, mitä nuori ajattelee aikuisen toivovan vastaukselta. Kirjoittajat toteavat, että huomio kannattaisi totuudenmukaisuuden sijaan kohdistaa nuoren omaan näkökulmaan. Omaan arkeen liittyvät kysymykset ovat teemallisesti tuttuja, ja näiden pohtiminen on nuorelle useimmiten helppoa ja mielekästä. Tämä, aivan kuten henkilökohtainen suhteemmekin auttoi sensitiivisyyden huomioimisessa ja sen luonnollisena kuulumisena prosessiin kaikissa sen eri vaiheissa. Tarkastelin oman taiteellisen prosessin aikana eettisyyden ja sensitiivisyyden näkökulmia myös muiden taiteilijoiden esimerkeistä ja kokemuksista käsin. Tästä yhtenä esimerkkinä toimi Sally Mann ja Immediate Family-kokoelma.

3.1 Kuvatyytit ja metodit taiteellisessa työskentelyssä

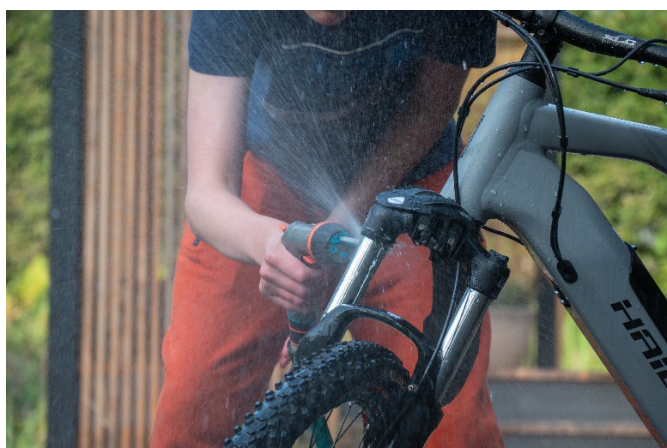
Valokuvat ovat visuaalisen todellisuuden tärkeimpiä representaatioita ja vuorovaikutuksen avaimia. Valokuvista voidaan myös todeta, että ne ovat puhutun ja kirjoitetun kielen jälkeen aikamme levinnein

kommunikointimenetelmä. (Ulkuniemi 2005, 15-17.) Minun ja poikani elämässä valokuvat ovat olleet aina merkittävässä roolissa kommunikoinnin menetelmänä. Taiteellisessa prosessissa keskityin kuvaamaan arkisia elämän hetkiä ja tapahtumia. Päivittäin dokumentoidut kuvat järjestäytyivät kuin luonnostaan erilaisiksi ryhmiksi ilmentämään toisistaan poikkeavia, mutta säännöllisesti toistuvia kuvatyyppejä. Alla on ryhmittelyt näistä lyhyine kuvauksineen:

kuvaajan ottamat kuvat:

Kuvaajana minulla oli prosessin aikana suuri valta riippumatta poikani näkemysten huomioimisesta ja hänen osallisuudestaan kuvatyyppeiden valintaan. Tavoitteeni oli tuoda sallivasti ja hauskasti esille se kaikki tieto ja tapahtunut, mitä kuvaaminen ja vuoden prosessi tuotti.

tilallisesti havainnoidut kuvat

Karjulan ym. (2024, 101) mukaan havainnoinnissa on osallisena koko ihminen kaikkine ominaisuuksineen, niin tunteineen kuin aistineenkin. Näiden kokemusten erittelemine ja sanallistaminen tekstiksi esimerkiksi tutkimuskysymyksiin vastaten on vaativa työ. Valokuvataiteen taiteellisessa prosessissa kuvat puhuvat sanojen sijaan. Sanojen avulla pyrin vain vahvistamaan kuvallisen ilmaisuni viestiä.

tunnelma, pysähtynyt hetki

Nämä kuvat liittyvät paikkoihin ja materiaalisiin muistoihin. Keskityin kuvaamisessa aistihavaintoihin ja ajatukseen ilmentää niitä kuvin.

eletyn elämän jäljet

Nämä kuvat ilmentävät kodin eri tilojen hurmaavaa kaaosta. Kuvaustilanteissa on ollut ihmetystä ja yritystä ymmärtää.

kuvattavan ottamat kuvat:

paikat ja näihin paikkoihin liittyvät yhteiset hetket ja elämä

Kuvaustilanteet toivat pojalleni hyvin voimallisesti mieleen menneisyyden tuntemuksia ja aistimuistoja. Yhteisissä keskusteluissa poikani rohkaistui kysymään ja kyseenalaistamaan asioita, jotka olivat jääneet epäselviksi. Keskusteluihin käytettiin paljon aikaa. Asioiden pintaan nouseminen voi liittyä myös alkaneeseen murrosikään, mutta on ymmärrettävää, että myös tällä prosessilla oli vaikutuksensa asiaan. Keskustelut vaikuttivat myös minuun, ja kävin kuvaamassa esimerkiksi tuttuja sairaalarakennuksia ja muita muistoihin liittyviä paikkoja Helsingissä. Nämä kuvat lähtivät johdattamaan uuden prosessin polulle, joten rajasin ne tämän hankkeen ulkopuolelle.

tärkeiden henkilöiden kanssa jaetut hetket

Näitä kuvia poikani otti ja lähetti minulle tavatessaan itselleen tärkeitä henkilöitä.

molempien ottamia kuvia:

teon hetki

Nämä kuvat sisältävät toimintaa ja viestejä ja näihin sisältyy myös pojan ehdottamia kuvaushetkiä sekä osin rakennettuja kuvia yhdessä hauskaa pitäen.

symbolisassosiatiiviset kuvat

Näitä kuvia on otettu erityisesti silloin, kun olemme olleet fyysisesti eri paikkakunnilla. Tähän sarjaan liittyy myös muistoihin ja tunteisiin liittyviä kuvia, albumikuvia sekä joitain hauskoja yhdessä vietettyjä hetkiä. Tähän kuuluu myös

koko prosessin päättävät ja yhteen nivomat kuvasalkun ulkopuolelle jääneet teoskuvat.

maisema- ja luotokuvat

Kuvat ovat vuodenaikojen rytmittymistä kuvaavia havainto- tai symbolisia kuvia.

haastattelut ja yhteinen kuvien katselu

Kallion, Pirskasen ja Raution (2015, 86-89) mukaan nuoren haastattelun tavoitteena on ymmärtää, miten hän jäsentää maailmaansa.

Vuorovaikutuksessa tulee huomioida nuoren verbaaliset kyvyt. Lapsen kronologinen ikä ei kerro totuutta siitä, miten kykenevä hän on tuottamaan haastattelupuhetta mistäkin aiheesta. Haastattelijan tulisi kuunnella ja tunnistaa lapsen tai nuoren tapa puhua. Tutkijan tulisi myös sovittaa oma puheensa haastateltavan kuvaamisen tapoihin ja ilmaisuihin sopivaksi. Samoin haastattelupaikan valintaan ja tapaamisten runsaampaan määrään pitäisi kiinnittää erityistä huomiota lasten ja nuorten kohdalla. Oman tutkimukseni haastattelutilanteet ovat olleet kotona tapahtuvia, vapaamuotoisia keskusteluhetkiä. Osoitus poikani vakavasti aiheeseen suhtautumisesta kertoo mielestäni se, että hän on aika ajoin tarkistanut seuraavan keskusteluhetkemme aikatauluja ja pitänyt omalta osaltaan huolen siitä, että hän tulee kuulluksi koko

prosessin aikana. Hänen vastaustensa sisällön ja viestien ymmärtämistä vahvistaa henkilökohtainen suhteemme ja myös tutkijan, taiteilijaäidin ammatillinen kokemus ja taito ymmärtää erityisten haasteiden kanssa elävän nuoren ilmaisu.

Eryyisiä haastattelutilanteita oli prosessin eri vaiheissa viitenä kertana, kaksi tutkimuksen alkuvaiheessa, kaksi keskivaiheella ja kaksi prosessin loppuvaiheessa. Ensimmäisessä haastattelutilanteessa kuvasin pojalleni hankkeeseen liittyvät tavoitteet, ja pohdimme yhdessä hankkeen merkitystä hänelle itselleen ja mahdollisesti myös muille vertaisnuorille ja perheille. Poikani esitti kysymyksen: "Kiinnostaako ketään nähdä näitä kuvia?" Mietin, että hyvä kysymys. Kiinnostaako? Miten tämä kaikki muotoutuu kiinnostavaksi? Tyhjentävää vastausta en voinut antaa, mutta toiveikkaina aloitimme yhteisen matkan. Toisen keskustelun aikana katsoimme yhdessä ensimmäisiä kuvia keskustellen niistä. Prosessin keskivaiheella keskustelumme olivat lyhyempiä, ja huomasin myös poikani hetkittäistä väsymystä aiheeseen. On kuitenkin vaikea arvioida, kuinka paljon väsymys johtui hankkeesta, kun samaan aikaan elämässä tapahtui paljon peruuttamattomia asioita ja kasvuun liittyviä pysyviä muutoksia, joilla oli myös vaikutusta vuorovaikutukseen välillämme. Kuvia katsellessamme kävimme myös pitkiä keskusteluja menneistä tapahtumista ja tulevaisuuden toiveista. Prosessin loppuvaiheen haastattelu- ja keskustelutilanteet liittyivät kuvasalkun ja symbolisten kuvien teoksiksi prosessoimiseen. Erityisesti kuvasalkkuun päätyneet kuvat kiinnostivat poikaani, ja hän on ylpeä, että kuvasalkkuun päätyi myös hänen itsensä ottamia kuvia kertomaan hänen tarinaansa. Viimeisessä haastattelutilanteessa katsoimme kaikki valitut kuvat läpi suurelta näytöltä, ja keskustelimme kokonaisuuden synnyttämistä ajatuksista ja siitä millaisia ajatuksia projektin lopputuloksen näkeminen pojassani herättää.

työpäiväkirja ja seinäkalenteri

Otin heti prosessin alkuvaiheessa työpäiväkirjan ja seinäkalenterin käyttöön. Nopeiden muistiinpanojen tekeminen on minulle luonteva toimintatapa, ja seinäkalenteri toimi hyvin tässä tarkoituksessa. Työpäiväkirjat täyttyivät sen sijaan pidemmällä muistiinpanoilla, ideoilla, miellekartoilla, irrallisilla post-it-muistilapuilla, piirroksilla, lainauksilla, symboleilla ja testikuvilla. Näin voin todeta Karjulan ym. (2024, 69-74) tapaan, että tutkimukseni koostui pitkään repaleisista osista ja monivaiheisesta työskentelystä. Tutkimustekstin aikaansaamiseksi ja hiomiseksi kirjoitin paljon eri tekstikappaleita, joita työpäiväkirjat myös sisälsivät. Nämä vihkokset ovat olleet luovuuteni kokoelma. Tästä mosaiikkimaisesta kokoelmasta kokosin tutkimustekstini. Käytetyt lainaukset poimin seinäkalenterista kuukausien ja päivien mukaan tekemistäni merkinnöistä.

Karjulan ym. (2024, 75) mukaan se, mitä päiväkirjasta valitsee kirjoitettavaksi tutkimustekstiin, ratkeaa itse prosessissa. Oleellista on ottaa mukaan kaikki se, mikä vastaa tutkimuskysymyksiin. Lisäksi on arvokasta poimia merkinnöistä kaikki tieto, joka ei ole muualta saatavissa. Tällaisia pieniä muistina minulle toimineita tekstinäkökulmia olen päiväkirjoista myös poiminut tutkimustekstiin. Nämä suorat huomiot ja ajatukset jonkun kertomasta tai havainnoistani ovat toimineet tutkimukseni tärkeänä elävän elämisen kirjaamisena. Näillä on ollut myös suuri merkitys erilaisten asioiden syventyneelle ymmärrykselle ja asioiden välisille yhteyksille. Näillä on ollut vääjäämättä merkitystä myös oman taiteilijaidentiteettini vahvistumiselle.

kuvien valinta

Päiväkirjakuvien valinnassa minulla oli aika vapaat kädet. Joukossa oli muutamia kuvia, joista poikani ei pitänyt, ja nämä rajautuivat tästä syystä valintojen ulkopuolelle. Jokaiselle päivälle löytyi kuitenkin aina kuva

kronologisuuden säilymiseksi. Poikani ottamista kuvista päivän kuviksi päätyi erityisesti ne kuvat, jotka hän itse ilmoitti toivovansa kuvasalkun kuvaksi kyseisenä päivänä.

prosessikuvat

Nämä kuvat ovat vuoden aikana eri tilanteissa dokumentoituja hetkiä, jolloin olen tehnyt koevedoksia päiväkirjakuvista tai testannut eri kuvakorttikokoja. Prosessikuviin kuuluu myös näyttelyvalmisteluihin liittyvää dokumentointia ja kuvankäsittelyn dokumentointikuvia.

3.2 Kuvasalkku – kronologisesta järjestyksestä tarinankerrontaan

Vuoden kuvat kävivät läpi keveän kuvankäsittelyn. Lopullisen kuvakoon suhteen päädyin ratkaisuun, että kuvan niin joudessa, toteutus on neliö kortin pinta-alan mukaisesti. Kaikki kuvat eivät tähän taipuneet, ja näiden osalta säilytin

kuvan alkuperäisessä kuvasuhteessa. Tiettyjen tapahtumien ja päivien kuvat vaativat tarinallisuuden kannalta mukaan otettavaksi enemmän kuin vain yhden kuvan. Näiden osalta päädyin kollaasimaiseen korttiratkaisuun. Mielestäni kuvasalkusta muodostui tällä ratkaisulla mielenkiintoinen, visuaalisesti innostava kokonaisuus, joka myös toimii hyvin tarinakerronnallisena ratkaisuna.

Aloitin valmiiden korttikuvien kuvasalkkuun järjestelyn kronologisesti aikajärjestyksessä. Tutkin kodin eri huoneisiin kuukausittain järjestämiäni kuvia, ja pinosin kolmen kuukauden kuvat elokuusta lokakuuhun valmiiksi kuvasalkkua varten. Kuvien järjestelyn aikana ne alkoivat vahvasti kertoa minulle vuoden aikana tapahtunutta. Tämä oli kohta, missä kuvien muistuttama tarina alkoi tehdä pieniä virheitä kronologiseen järjestykseen. Päivän kahden sisällä otetut kuvat vaihtoivat paikkaa mieleeni tulvivaa tarinaa vahvistaakseen. Niistä alkoi muodostua kuvapareja, jotka kuljettivat tarinaa ehjemmin eteenpäin. Kuvat toimivat myös visuaalisesti tehokkaammin uudelleenjärjestettyinä. Kuljin kuukaudet loppuun huoneesta toiseen kulkien ja kortteja pinoten. Ensimmäisen kolmen kuukauden kuvat levittelin uudestaan esille. Samalla tarinankerronnallisella otteella myös nämä järjestäytyivät uudelleen joustavasti. Lopulta valitsemani tapa ei mielestäni sekoita vuoden mittaisen, suuren kuvamäärän kronologista rakennetta. Kuvamäärässä päivästä toisen päivän paikalle liikkuvat kuvat olivat pääasiassa tunnelmakuvia ja symbolisia kuvia, joten ne eivät vaikuttaneet erityisten tapahtumien tai tekojen kronologiseen järjestykseen. Tämän säilyttämistä pidin kuitenkin tärkeänä kuvia järjestäessäni. Valitsin kuvien merkitsemistavaksi myös orgaanisen käsin merkinnän. Tapa kuvaa pitkän projektin käsityönomaista luonnetta hyvin. Olen merkannut kuvien taakse kuvauspäivämäärät ja tarinallisen kuvajärjestyksen numeroina. Lisäksi koin tärkeäksi, että poikani sai merkitä itse ottamansa kuvat. Lisäksi hän antoi omasta mielestään parhaimmille kuville tähtimerkinnät.

Kuvien valinnassa päädyin lopulta erilaisiin rajaustapoihin. Poikani puhelimella ottamat kuvat ovat joinakin päivinä lisäkuvia jo minun ottamaan kuvaan. Näistä muodostui mielestäni herkullisia kuvapareja silloin, kun olimme fyysisesti kaukana toisistamme. Kuvat tukevat toisiaan ja kertovat ehjempää tarinaa.

Kuvauslähtökohta mielessäni päätin jättää nämä kuvaparit salkkuun yhden päivän merkinnäksi. Meidän kahden välillä käytyjä viestinvaihtokuvia on joukossa myös niin, että ne joinakin päivinä toimivat jo otetun kuvan lisäparina. Tällä rajaustavalla salkkuun päätyi lopulta yli 400 kuvakorttia.

Materiaaliset valinnat muun muassa painopaperin valinnan osalta tein kestävyuden ja käytettävyyden näkökulmat huomioiden. Halusin, että kortit on helposti käsin katsottavissa ja kosketeltavissa. Eli samoin kun kuvissa näkyvät elämän jäljet, myös korttien käsin koskettavuus ja läheltä katsominen jättävät niihin eletyn elämän jälkiä. Nimensä mukaisesti salkku kutsuu tarkastelemaan läheltä, käyttämään aikaa ja näkemään hiukan vaivaa, että koko vuoden mittainen arjen kuvaus avautuu kokonaisuudessaan katsojalle.

3.3 Symbolisassosiatiiviset teokset – muistoista tulevaisuuden ajatteluun

Taiteellisessa prosessissa syntyneet kuvat ja teokset pohjautuvat poikani elämäntarinaa. Ulkuniemen (2005, 247) tapaan tarkastelin hankkeessa poikani

elämää läheisen ja kuvaajaäidin näkökulmasta. Avasin myös oman elämäni tutkimuksen osaksi. On selvää, että prosessista tuli monin tavoin terapeutinen matka niin minulle kuin pojalleni. Valokuvat toimivat peilinä ja muistojen ja menneiden tapahtumien välikappaleina. Ne nostavat esiin paljon yksityistä, josta teoksissa näkyy vain murto-osa. Näitä näkymiä olemme tutkineet ja tarkastelleet, ja näistä syntyviä ajatuksia puramme varmasti vielä uusissa keskusteluissakin. Nämä tarkastelut ovat auttaneet poikaani punomaan omaa elämäntarinaansa. Aika tähän on ollut juuri oikea.

Halkola (2014, 176-185) toteaa symbolisten kuvien nivoutuvan elämän tarinalliseen ymmärtämiseen. Symboliset kuvat ovat keino kuvata ja ilmaista jotain itselle merkityksellistä. Tämä voi olla jotain täysin rationaalisen mielen ja kielen avulla tavoitettavissa olevan ulkopuolelle jäävää. Symbolisissa kuvissa liikutaan herkästi elämän merkittävien kokemusten ja muistojen, niin tietoisien kuin tiedostamattomankin alueella. Symboliset kuvat tuovat vuorovaikutukseen väriä, ilmettä ja persoonallista voimaa. Ne ovat läheisessä suhteessa muistiin ja tunteisiin. Niiden avulla voidaan kiteyttää arvoja, uskomuksia ja maailmankatsomusta. Assosiativisista kuvista puhuttaessa taas tarkoitetaan assosiaation tapahtumaa, jossa jokin miellelyhtymä kytkeytyy toiseen tai virittää tietoisuuteen aiempia miellekytkentöjä. Symbolit ja metaforat kuljettavat assosiaatioihin ja vaikuttavat assosiaatioiden ketjujen syntymiseen. Näiden kuvien avulla voidaan paneutua omaa mieltä kiinnostaviin ja askarruttaviin asioihin, ja niiden avulla voidaan myös visioda tulevia toiveita ja tavoitteita. Taiteellisen prosessin aikana me molemmat poikani kanssa kuvasimme myös symbolisia kuvia etenkin silloin kun emme olleet fyysisesti läsnä toisillemme. Näitä kuvia yhteisesti katsellessa nousi vahvasti esiin yhteiset muistot ja kokemukset, joista väijäämättä syntyi keskustelua ja pitkiäkin pohdintoja. Yhteisen historian takia meidän oli helppo päästä kiinni toistemme kuviin ja koin, että poikani kaipasi minulta keskustelussa vahvistusta hänessä kuvien synnyttämiin miellelyhtymiin. Nämä hetket liittävät taiteellisen prosessini vahvasti myös terapeutin valokuvan maailmaan. Tietoisena valokuvan terapeutisesta voimasta ja menetelmällisen työskentelyn mahdollisuuksista,

taiteellinen työskentelyni nivoi tässä mielessä myös koko ammatillisen osaamiseni osaksi prosessia.

Kuvasalkussa on paljon kuvia, jotka voivat näyttäytyä katsojalle muiden kuvien tapaan arkikuvina tai luontokuvina. Monien kuvien taustalla on kuitenkin paljon myös symboliikkaa. Todellisuuksia-näyttelyyn toteuttamani kuvasalkusta erilliset seinälle sijoittuneet teoskuvat nivovat kuvakokonaisuutta ja koko prosessin kulkua yhteen. Ne kuvaavat tätä hetkeä, sukeltavat menneeseen ja kurkistavat samalla jo tulevaisuuteen. Nämä teokset ovat vahvasti symbolisassosiatiivisia. Valokuvataiteessa on nähtävissä paljon symboliikkaa ja kokonaisia teoksia, jotka käsittelevät aihettaan symbolisten kuvien kautta. Tällaisesta lähestymistavasta hyvänä esimerkkinä toimii Jari Salon juuri ilmestynyt Monoliitti-valokuvataidekirja, joka on syntynyt taiteilijan sisäisen maailman tutkimisesta suhteessa omaan isään, miehisyteen ja omiin isäksi tulemisen kokemuksiin. Erona perinteiseen dokumentaariseen kuvaustyyliin Salo kuvaa omaa projektiaan tunteiden herättelyksi. Hän on lähestynyt aihetta kuvaamalla tunnemaailmaa ilman sen esittämistä. Monoliitti on symboli ihmissuhteesta, kokemuksesta, mihin liittyy vuosien kerrostumaa, mielikuvia ja tunteita. (Salo 2024.)

4 Tulokset

Taiteellisen prosessini kuviin sisältyy paljon tunnelatauksia ja poikani kanssa yhteisistä muistoista esiin kumpuavaa. Näistä oli hyvä pysähtyä välillä keskustelemaan. Kuvat myös hienosti muistuttivat jaetuista kiinnostuksista ja yhteneväisistä sekä toisiamme erottavista piirteistämme. Kuvia katselemalla ja keskustelujen kautta oivalsimme toistemme näkökulmia, vaikka se ei aina ihan helpolta tuntunutkaan. Välillä prosessi haastoi minua taitelijana, kun koti toimi pääasiallisena kuvauspaikkana. Työn jatkuva läsnäolo ja kuvaamisen nopeatahtisuus oli hetkittäin uuvuttavaa. Pohdin, tuleeko kuviin liikaa toistoa ja voiko sitä toisaalta välttää, kun nuoren elämä tapahtuu tällä hetkellä niin vahvasti omassa huoneessa. Jouduin miettimään erikseen myös ratkaisua kuvausten kronologisuuden säilymiselle, koska poikani viettää säännöllisesti viikonloppuja ja lomapäiviä muualla, kuin kotona. Tähän löytyi luonnollinen ratkaisu, kun oivalsin liittää kuvasarjaan meidän välistä viestintää ja poikani minulle lähettämiä kuvia. Myös oma taiteellisessa prosessissa vahvasti sidoksissa aaltoillut mieleni ohjasi minua kuvaamaan symbolisia kuvia sarjaa

täydentämään. Näin intensiivinen, pitkäkestoinen ja tavoitteinen kuvaushanke oli minulle uutta. Kokemukseksena se oli monella tasolla erittäin opettavainen ja ennen kaikkea arvokas kokemus. Yhteys ja silta poikani ja minun välillä säilyi ja vahvistui. Valokuvat ovat olleet ja ovat edelleen luonteva osa elämäämme ja myös tärkeä osa vuorovaikutusta välillämme.

4.1 Arjen dokumenttikuva – mihin sanat ei yllä

Simonen (2023, 53-55) mukaan dokumentaarinen valokuva ei vain selitä, vaan myös pohdiskelee aiheena olevaa ilmiötä, siihen liittyviä taustavaikuttimia ja ilmiön seurauksia. Dokumentaarinen valokuva luo hyvät mahdollisuudet käsitellä yhteiskunnallisia aiheita ja sosiaalisia epäkohtia. Dokumentaarinen valokuva liikkuu tekijän tahdosta niin ilmaisullisiin vapauksiin painottuvan taiteen kuin kohteestaan riippuvaisen journalistisen valokuvan raja-alueella. Tämä luo dokumentaariseen valokuvaan subjektiivisen ja objektiivisen rajamaastossa reunalta toiselle liukuvan olemuksen. Erilaisilla sisällöllisillä ratkaisuille taiteilija

ohjaa kuviensa kerronnallisia tavoitteita. Merkittävyys rakentuu siitä, mitä taiteilija pyrkii ilmiöstä kertomaan, mihin kysymyksiin hän pyrkii vastaamaan ja millaisen kokonaiskäsityksen hän haluaa aiheestaan yleisölle välittää.

Ulkuniemi (2005, 252) toteaa, että kuvia katsellessamme luomme itseämme. Henkilökohtaisissa valokuvissa kietoutuvat yhteen sosiaalinen ja sisäinen minä, julkinen ja yksityinen elämä, kollektiivinen ja henkilökohtainen alitajunta. Alueet ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja määrittelevät toinen toistaan liukuen näkymättömillä rajapinnoilla. Tällainen muistinvarainen, refleктоiva kuvittelu nostaa esiin sisäisiä muistikuvia. Muistojen muistelu rakentaa henkilön identiteettiä. Se voi saada aikaan vapaata assosiointia, jonka seurauksena ajatukset lähtevät lentoon kuvan synnyttämiä mielikuvia ja alitajuisia toiveita myötäillen. Kuvien katsojan mielikuvitus herää ja luo mahdollisesti uusia unelmia ja toiveita sekä tavoitteita kohti ihmisenä kasvamista ja tietoisuuden lisääntymistä. Tällä hetkellä poikani katsoo prosessin aikana syntyneitä kuvia kuvina kuvien joukossa. Hän erottaa näkemästään helppoiten kuvat, jotka kertovat jo ohi menneestä, sellaisista asioista ja tapahtumista, mitkä kuuluvat jo eletyn elämän historiaan. Jotkut kuvat saavat aikaan lapsuuden muistoihin palaamista. Suurin osa kuvista kuitenkin johdattaa hänen ajatustaan kohti tulevaisuutta ja omasta elämästä syntyneitä tulevaisuuskuva. Kuviin liittyvät havainnot ja niiden aiheuttamat huomautukset kertovat siitä, että käsitys itsestä ja omasta pärjäämisestä on vahvistunut. Kauneimmat ja kannustavimmat ajatukset hän totesi miettiessään mitä sanoisi nuoremmalle, vastaavassa tilanteessa olevalle, pitkää hoitoa tarvitsevalle lapselle. Olen tutkijana, taiteilijaäitinä ylpeä näistä kuvien pojassani herättämistä ajatuksista. Nuori elää tässä hetkessä. Uskon, että kuvasalkun henkilökohtainen merkitys kasvaa ja näyttäytyy kokonaisuudessaan pojalleni myöhemmin tulevaisuudessa.

Taiteellisen prosessin aikana syntyneet kuvat kertovat ajan kulumisesta ja hetkessä olemisen merkityksestä. Vuoden sykliin mahtuu paljon toistoa, mutta myös muutoksia, ennalta arvaamattomiakin.

”Famu ei oo enää täällä” - kuolema ja ajan rajallisuus

Pysyvin muutos ja menetys oli isoäidin kuolema. Ihmisen elämään kuuluu erilaisia luopumisia ja menetyksiä. Hyvä yksilöitymisprosessi mahdollistaa nuorelle tulevaisuuteen liittyvän itsenäisyyden ja tarvitsevuuden yhdistymisen. Onnistuneen yksilöitymiskehityksen myötä tärkeät ihmissuhteet sisäistyvät ja säilyvät lohdun ja kannattelun lähteinä läpi elämän sen haavoittavissa kohdissa. (Aavaluoma & Lindqvist 2021, 65.) Kuvauksissa tämä päivä sai symbolisen kuvan.

”Myrskyn jälkeen on poutasää” - yksinäisyys

Yksinäisyys on määrällisesti tai laadullisesti puutteellisten ihmissuhteiden aiheuttama psyykinen olotila. Emotionaalinen yksinäisyyden kokemus syntyy merkityksellisten ja läheisten ihmissuhteiden puuttumisesta. Sosiaalisen yksinäisyyden kokemuksessa ympäriltä puuttuvat toimivat sosiaaliset verkostot. (Aavaluoma & Lindqvist 2021, 65-66.) Kuvausvuoden aikana poikani kaverisuhteissa tapahtui erkaantumista. Vuoden aikana myös ensimmäinen seurustelukokemus päättyi kurjasti. Kokemusten ja iän myötä nuori tuli entistä tietoisemmaksi omasta tilanteestaan ja siitä, mikä vaikutus esimerkiksi asuinpaikalla on kaverisuhteiden ylläpidon kannalta. Kun itsenäiseen kulkemiseen ei vapaa-ajalla ole mahdollisuuksia, suhteiden ylläpitäminen tapahtuu paljolti verkon välityksellä ja pelimaailmassa. Koronan takia rakkaaseen harrastukseenkin katkenneiden verkkojen uudelleen kutominen tuntui ylitsepääsemättömältä. Kuvaajaäiti on taltioinut näitä kokemuksia sydän syrjällään tietoisena, että aika on myös kulkenut ohi äidin kaverikorvikkeeksi

tarjoamasta säännöllisestä vapaa-ajan seurasta. Oli tullut aika pojan tutustua omaan sisäiseen kokemukseen yksinäisyyden ja luopumisen kivusta.

”Voitko olla jo hiljaa” – murrosikä

Huttulan ja Leijala-Marttilan (2021, 264-265) mukaan kuva haastaa nuorta pehmeämmin ja usein siedettävämällä tavalla katsomaan oman mielen ristiriitaisuuksia ja saamaan yhteyden niihin. Kuva toimii peilin tavoin, josta katsoa itseä. Kuva voi yllättää, hämmentää ja kauhistuttaa. Tiedostamaton mielen puoli aktivoituu värien, muotojen ja assosiaatioiden kautta.

Kuvaushankkeen aikana erilaiset murrosiän muutokset ja vaiheet syöksivät osaksi elämäämme. Poikani osallistui projektin kuvalliseen ilmaisuun ja sai osallistumalla myös vapauden ilmaista omaa ajatus- ja tunnemaailmaansa kuvilla. Hänelle merkitykselliset kuvat syntyivät usein hetkissä, jolloin olimme kaukana toisistamme. Hän lähetti minulle puhelimella ottamiaan kuvia, joissa on vahva assosiativinen kuvamaailma. Nämä kuvat synnyttivät välillemme

sanatonta kommunikaatiota ja jaettujen kokemusten muistelua. Välillä kuvat päätyivät myös yhteisiin keskusteluihimme poikani aloitteesta. Tämä oli hetkittäin raskasta taiteilijaäidin näkökulmasta. Tällöin olin nimittäin selvästi poikani silmissä ja mielessä vain äiti, jota hän yritti herätellä huomaamaan itsessään esiin nousevia ajatuksia. Yhteisen historiamme kautta moni kuva ja keskustelu herätti tietysti myös minussa vähemmän tietoisia ja tiedostamattomia kokemusmuistoja. Tiedostin, että valitsemani kuvausprojekti ja sen intensiiviset metodivalinnat voimistivat tätä reaktiota pojassani. Toivon, että niiden positiivinen vaikutus näkyy poikani itseymmärryksen ja minäkuvan kasvussa. Uskon, että omasta halustaan kuvausprojektissa mukana oleminen luo ajan saatossa lisää merkitystä poikani elämään. Tiedän, että oma valokuvaterapeuttinen koulutukseni ja osaamiseni auttoi välillä syntyneiden ajatusten käsittelemistä ja ymmärrystä ajatusten syntymekanismeista sekä niiden rauhallisesti paikoilleen asettautumista.

Edelliset kappaleet luovat siltoja yhteiskunnallisiin teemoihin, joita näen hankkeen sisälle kietoutuvan, huolimatta siitä, että näiden esiin nostaminen ei ollutkaan lopulta työn tavoite eikä päämäärä. Näiden merkitys selvinnee ajan myötä. Tässä hetkessä ei onneksi kaikkea tarvitse valmiiksi tietää.

4.2 Dokumenttivalokuva tiedon välittäjänä – näetkö saman

Simonen (2023, 37-49) mukaan ymmärryksen lisääminen asioiden tilasta määrittää valokuvaamisen arvoa. Hankkeen tai taiteellisen prosessin kannattavuus määräytyy arvioimalla sen synnyttämän uuden tiedon tai ymmärryksen tarpeellisuutta yleisölle. Valokuvien vaikutukset maailmaan ovat välillisiä, eläviä ja askel askeleelta muuttuvia. Etukäteen voi vain arvailla, millainen vaikutus julkaistavalla teoksella tulee yleisöön olemaan.

Dokumentaarisen valokuvan tehtävä on kuitenkin viestiä ajatuksia ja havaintoja maailmasta, joten työ kannattaa tuoda yleisön nähtäväksi kaikista etukäteen arvailun varaan jäävistä ajatuksista huolimatta. Omassa taiteellisessa prosessissani syntyneisiin valokuviin sisältyy paljon tietoa. Osa tästä tiedosta siirtyy varmasti välittömästi, osa pidemmällä aikasyklillä riippuen myös kuvan katsojasta ja hänen suhteestaan katsottaviin kuviin. Kuviin sisältyy myös paljon tietoa, joka voi avautua osittain vain minulle ja pojalleni. Tälläkin on tärkeä merkityksensä. Sen merkitys on henkilökohtaista ja arvokasta sinällään. Uskon, että tarinallisen teoksen myötä yleisön on mahdollista tavoittaa taiteellisesta kokonaisuudesta jotain itseä puhuttelevaa tai ajatuksia herättävää. Tähän

liittyen sainkin jo ensimmäiset palautteet näyttelyssä teoksiin tutustuneilta vierailta.

Mäki (2023, 15, 38-41) tarkastelee taidetta maailmankatsomuksellisenä toimintana eli toimintana, jonka avulla ihminen muokkaa sekä itseään että maailmaa ympärillään. Tähän käsitykseen Mäki liittää myös arvojen pohdinnan ja testaamisen taiteen avulla. Erityisen lähelle omaan hankkeeseeni kytkeytyviä arvopohdintoja nousee koululaitoksen muutostarpeeseen liittyvät nostot. Jaan huolen siitä, että nykyinen koulujärjestelmämme ei valmenna lapsia ja nuoria elämää varten. Elämää, missä arvopohdinnat ja -valinnat luovat ymmärrystä ja avarakatseisuutta vastakkainasettelun sijaan. Elämää, missä kokonaisvaltainen kehollinen ajattelu ja nautinto opettavat yhdessä taiteellisen itseilmaisun kanssa parempaa itseymmärrystä ja ymmärrystä omasta paikasta muiden joukossa. Elämää, missä jokainen tulevaisuuteen kasvava nuori kehittyy tunnetaidoissaan kohti hyvää ja turvallista aikuisuutta. Omassa taiteellisessa prosessissani arvopohdinnat olivat vahvasti läsnä. Projekti synnytti lisää ymmärrystä niin itseä kuin päähenkilönä ollutta poikaani ja hänen kanssaan jakamaani ja kokemaani arvomaailmaa kohtaan. Kuvaushankkeessa arvomaailma heijastuu kuvien kautta myös ympärillä oleviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja muun muassa yksilöiden tasapäistämisen oletuksiin ja odotuksiin esimerkiksi koulutuspolkujen pohdinnoissa tai nuoren itsenäistymisen ja oman elämänhallinnan kronologiseen ikään liittyvissä odotuksissa. Kuvamateriaali piirtää esiin kuvaa nuoren paikasta oman vertaisryhmänsä sosiaalisissa verkostoissa ja nostaa esiin myös yksinäisyyden tematiikkaa. Kuvien kautta rakentuu käsitystä siitä, mikä vaikutus asuinpaikalla ja -olosuhteilla on nuoren vapaa-ajan viettoon ja harrastusmahdollisuuksiin. Näillä asioilla on suora yhteys sosiaalisen kestävän kehityksen näkökulmiin.

Kuvausvuoden aikana jatkuvasti hankkeesta pinnalle nousevat arvopohdinnat olisivat voineet ottaa enemmänkin tilaa valituissa kuvaushetkissä ja ohjata kuvaustapahtumia, mutta tämä olisi kuljettanut projektia kauemmas sen alkuperäisestä ajatuksesta ja päätöksestä dokumentoida vuotta nimenomaan poikani eletyn elämän arkisesta dokumentoinnin näkökulmasta. Muun muassa

arvopohdintoihin liittyvät kuvausmahdollisuudet ja -ideat vahvistivat kuitenkin samalla omalta osaltaan tunnetta ja tahtoa jatkaa myöhemmin näiden asioiden äärellä taiteen tekemistä ensimmäisen hankkeen tuottamia ajatuksia ja näkökulmia syventäen.

Perhevalokuvaukseen ja sitä kautta yhteiskunnallisiin teemoihin kytkeytyvät valokuvataiteen hankkeet ovat lisääntyneet myös Suomessa. Lähiaikoina on ollut ja tälläkin hetkellä on nähtävillä esimerkiksi Jyri Pitkäsen Rakkauslaulu-näyttely, joka kertoo tarinan taiteilijan omista vanhemmista. Samoin Kasper Dalkarl; n Äiti ja poika, sekä Lars Rebersin Viimeinen vierailu käsittelevät lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Raakel Kuukan Kirjeitä tyttärelle, Yehia Eweisin Älä pelkää, Hannamari Wellingin Tyttö, joka ei mennyt naimisiin puun kanssa ja Sami Parkkisen Father and Son sekä aiemmin tekstissäni esille nostamani taiteilijat ovat esimerkkejä lapsiainetta taiteellisessa työssään käsitelleistä taiteilijoista. Hannamari Wellingiltä on lisäksi tulossa vielä tämän vuoden puolella uusi kirja Eye, You and I: Letters to My Son, jossa hän tarkastelee suhdetta poikaansa emotionaalisista ja kokemuksellista näkökulmista aiheitaan lähestyen. Taiteella on mahdollisuus vaikuttaa. Näin uskon. Taiteilijan matkallani erästä minua opettanutta valokuvataiteilijaa lainatakseni voin allekirjoittaa myös omana näkemyksenä seuraavan lauseen. ”Taiteilijan tehtävä on nähdä kauneutta siellä, missä sitä ei lähtökohtaisesti nähdä ja merkitystä siellä, missä sitä yleensäkin on.” Taiteilijan työ on minulle myös auttamistyö. Sen pohjalla on monipuolinen ammatillinen koulutus ja työtausta. Omat kokemukseni ja elämäntarinani nostavat mieleen aiheita, mihin tarttua. Tämä on jotain, mitä en etsi, se on kuvissani.

4.3 Taiteilijaidentiteetti – kuvissa minun mieleni ja kosketukseni

Taiteellinen toiminta perustuu taitamiseen. Taitelijan motiivit ovat rajana sille, kehitteleekö hän johdonmukaisesti tiettyjä teemoja, vai koetteleeko hän eri välineitä, menetelmiä ja materiaaleja yhä uusissa yhteyksissä ilman rajoituksia. Vapaa kokeilu kuvaa hyvin taiteilijan kokeilevaa ja korjaavaa, reflektovaa ja tilanteille antautuvaa omiin taitoihin luottamista ja vahvaa arviointikykyä. Taiteellisen toiminnan merkitys on siinä, että taiteilija kykenee ajattelemaan välillä hyvin abstraktisti tai toimimaan kuin maanikko sekä ottamaan etäisyyttä tekemiseensä. Silti taiteilija on kaiken aikaa tekijä, josta toiminta on riippuvaista. Hänen aistimisensa, ajattelemisensa ja arvottamisensa, hänen tietämisensä ja epävarmuutensa muodostaa toiminnan yhdessä niiden askelten kanssa, joita hän ottaa toteuttaakseen teoksen. (Varto 2017, 34-35.) Tähän kappaleeseen kiteytyy hienosti summattuna omat sisäiset ajatukseni, joita olen läpikäynyt usein opintojen ja taiteellisen työn äärellä. Tekijänä tunnen toimintani periaatteet, skaalaamismahdollisuudet ja koko kuvion niin, että osaan arvioida myös oman motivaationi ja inspiraationi monet tasot ja kertoa ja opettaa muille sen mitä taidan.

Nyky-yhteiskunnassa taiteilijan odotetaan pohtivan ja perustelevan taiteensa yhteiskunnallista funktiota ja tarpeellisuutta sekä itselleen että muille. Ei siis vain velvollisuudesta, vaan myös käytännön tarpeesta, taitelija käy jatkuvaa sisäistä keskustelua taiteensa tarkoituksesta ja mielekkyydestä. (Varto 2017, 13.)

Dokumentaarisista valokuvaushankkeista toteuttaessani oivalsin vuoden aikana välillä mieltäväni juuri näitä tekemisen mielekkyyden ja merkityksen näkökulmia. Samaan pohdintaan nivoutuivat työskentelyä hetkittäin hämärtävät ajatukset siitä, olenko taiteen tekemisen äärellä omassa työskentelyssäni. Näiden ajatusten läpikäymiseen kuului hetkittäistä epävarmuutta, mutta samalla myös omien ajatusten kirkastumista ja oman näkemyksen vahvistumista. Pohdinnat selkiyttivät pitkässä, tavoitteellisessa prosessissa käsitystä omasta taiteilijuudestani ja siihen liittyvistä eri tekijöistä sekä niiden nivoutumisesta toisiinsa. Oman taiteilijaidentiteetin vahvistuminen yhtä matkaa projektin etenemisen tahdissa on ollut merkittävä askel kohti tulevaa ja omaan taiteen tekemiseen luottamuksellista suhtautumista. Uskon, että valitsemallani pitempiketoisella hankkeella ja siihen perusteellisella keskittymisellä on ollut suuri vaikutus omaan sisäiseen prosessiini ja sen myötä tapahtuneisiin oivalluksiin. Omia muistikirjoja tutkiessa ja työpäiväkirjojen merkintöjä purkaessani oivalsin omien ajatusteni lennokkautta ja eri aikoina kirjattujen merkintöjen yhtäläisyyksiä ja täydentymisiä sivumäärän kasvaessa. Punaisena lankana vihkojen ja kansioiden sivulta aukeaa oma tapani ajatella ja kiinnostus ja palo tietyillä temaattisilla elementeillä toisiinsa yhdistyviä aiheita kohtaan.

Taiteilijana viihdyin taiteen ja tieteen rajapinnoilla polveilevissa hankkeissa ja totuus pohjaisissa, dokumentaarisisissa prosesseissa, jotka jättävät tilaa avoimelle uuden löytämiselle ja ilmaisun vapaudelle. Innostun ja haluan tehdä sitä, mikä tuntuu itsestä mielekkäältä ja tärkeältä. Taiteellisessa prosessissani syvästi henkilökohtainen teema keikkuu parhaillaankin koko olemuksessaan yhteiskunnallisissa asioissa ja kritiikkikin seisoo jo ovensuussa. Ei haittaa, tätä minun olisi pitänyt tehdä aina. Arkkiatri Risto Pelkonen totesi eräällä luennolla: ”Mitä enemmän tekee taidetta, sen paremmin löytää itsensä”. Ja minähän teen.

5 Pohdinta

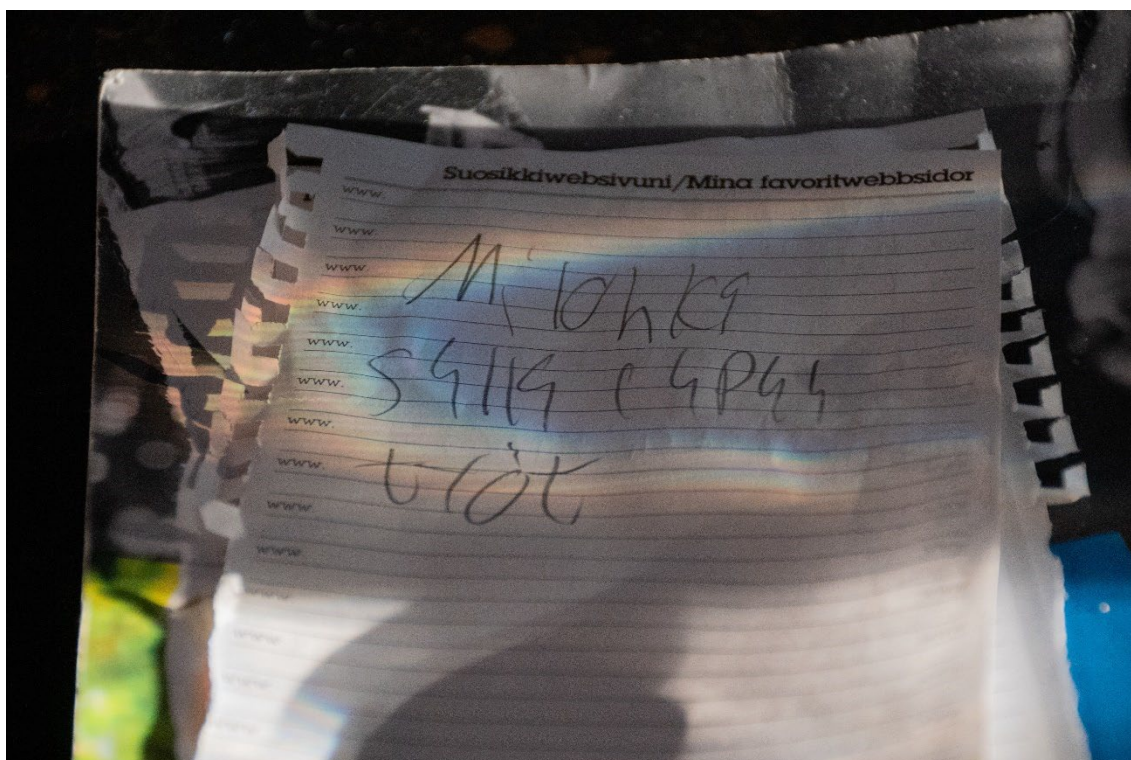
Arkikuvat poikani elämää kuvaavana kokonaisuutena ovat taiteellisen tutkimukseni keskeisin aihe. Taiteilijaäitinä olen asettanut myös itseni ja oman elämäni tarkastelun kohteeksi. Taiteellisen prosessin symbolisassosiatiiviset teokset ovat vahvimpia muistojälkiä äidin ajatuksiin. Samalla nämä kuvat tiivistävät poikani tarinan ja taiteellisen prosessin lopputuloksen. Nämä teokset ohjaavat myös taiteilijan ajatusta kohti uutta. Yksityisen tuominen julkiseksi aiheutti prosessissa monenlaista harkintaa ja eettistä pohdintaa. Lopullinen teoksen nimi Kutsu lähelle kiteyttää prosessiin johtaneen motivaation ja lopputuloksen. En voinut jättää tätä matkaa tekemättä. En, vaikka koko edellisen vuoden olen ollut omassa elämässäni lähestulkoon koko ajan tutkimisen keskiössä, kun taiteellinen prosessi on ollut tärkeä osa jokapäiväistä elämää. Nyt, niin minä kuin poikani, olemme valmiit jakamaan matkan ja tarinan myös muiden kanssa.

Tolsa-Saloheimo (2021, 24-27) kuvaa nuoruudessa tapahtuvaa erilleen vanhemmasta kasvamista toisaalta kasvun kivuksi ja toisaalta vapautuksen

tunteeksi. Tämän kasvun seurauksena näkymättömät ja näkyvät langat on saatava riittävästi erilleen lapsuuden aikaisesta kudoksesta. Fyysiset vammat ja muut ruumiin koettelemukset peilautuvat niin nuorena kuin vanhempanakin lapsuuden kokemuksiin, ja omien haasteiden kanssa eläminen erilaisuutta kummeksivassa yhteiskunnassamme haastaa samalla myös nuoren oman persoonallisuuden hyväksymistä. Vanhemmalle lapsi on aina sekä tuttu että tuntematon. Vuorovaikutuksessa ja tässä läheisessä ihmissuhteessa vanhemman ja nuoren maailmojen kohtaaminen on kohtaamisista korvaamattomin. Tästä suhteesta kumpuaa aikuiseksi kasvavan nuoren tapa suhtautua itseän, toiseen ihmiseen, ihmiskuntaan ja luontoon. Omassa kuvaushankkeessani nämä näkemykset ovat kulkeneet vahvasti ajatuksissani projektin eri vaiheissa. Kasvu erilleen oli alkanut. Samaan aikaan koin, että poikani ehdotus hänen kuvaamisestaan kokonaisen vuoden ajan, oli hänen tapansa ilmaista myös tarvetta säilyttää suora ja välitön yhteys kuvaajaäitiin. Ajattelen, että poikani ohjasi toiveellaan minua rinnallaan olijasta rinnallaan kulkijaksi. Kuvaushankkeessa vuoden aikana tapahtuva luonnollinen metodien lisääntyminen ja vaihtelu ovat myös osoitus tästä kasvun ja oman vapaan mielen haltuunotosta. Pojalleni tuli tärkeäksi saada hänestä kertovaan kuvakokonaisuuteen mukaan myös hänen itsensä jättämiä jälkiä.

Mäen (2023, 47-48) mukaan taiteelle ei tarvita tarkkaa määritelmää tai tehtävää. Tehtävä voi määrittyä esimerkiksi sen mukaan, mihin tarkoitukseen se on tehty tai miten taiteen nauttija päättää teosta käyttä. Taide voi olla myös itse tekijälle tai vastaanottajalle ratkaisevan tärkeää ja arvokasta. Se voi parhaimmillaan vaikuttaa ihmisiin ja yhteiskuntaan käänteentekevästi. Oman työskentelyni lähtökohtana korostui taiteen tekemisen henkilökohtainen merkityksellisyys niin minulle taiteilijana kuin pojalleni tähän taiteelliseen prosessiin houkuttelijana. Poikani kokema merkityksellisyys vahvistui projektin aikana, kun hän ilmaisi ajan kuluessa toiveitaan kuviin ja kuvavalintoihin liittyen. Hän otti myös kantaa ja ilmaisi omaa mielipidettään ja innostustaan hänelle kulloisellakin hetkellä tärkeimpien kuvien äärellä. Näin myös hänen oma osallisuutensa hankkeen toteuttamiseen kasvoi. Kuvaushakkeeni käytännöllinen toteutus ja valmistunut kuvamassa tarjoaa minulle taiteilijana

mahdollisuuksia käyttää aineistoa monella eri tavalla. Kuva-aineistoa on mahdollisuus luokitella ja jakaa erilaisiin ryhmiin sekä nostaa erilaisia temaattisia kokonaisuuksia esiin aineistosta. Tarkastelua ja näkökulmaa vaihtamalla aineisto luo rikkaan alustan erilaisille keskustelumahdollisuuksille ja myös yhteiskunnallisesti tärkeiden aiheiden tarkastelulle. Uskon, että tärkeän vuoden dokumentointi vahvistaa ja syventää projektin henkilökohtaisempaa merkityksellisyyttä entisestään ajan kuluessa.

Mäki (2023, 49-53) toteaa, että taiteen tulee olla nautinnollista ja sen parissa vietetyn ajan tulee tuntua antoisalta. Taide voi olla joko todellisuuspakoista tai todellisuushakuista sen mukaan kuljettaako se ajatuksia väliaikaiseen pakoon todellisuudesta, vai pakottaako se ihmisen nimenomaan kohtaamaan itsensä ja yhteiskuntansa ongelmat intensiivisesti ja arvojen ja elämän mielekkyyden näkökulmia esiin nostaan. Ajattelen Mäen lailla, että tietämistä ja ymmärtämistä synnyttävä taide voivat olla nautintoja jo sinällään ja olennaisen äärelle pääseminen voi aikaansaada asioiden tiedostamista ja tärkeän havaitsemista, olkoon se kuinka synkkää tai raadollista tahansa. Oman hankkeeni eri vaiheisiin kuului paljon nautintoa tuottavia hetkiä, iloa ja huumoria, ihmettelyä ja ihastelua.

Pysyin dokumentaarisen kuvan perinteessä kuvan totuudenmukaisuudesta, tosin kuvavalintojen kautta tein joitakin rajauksia vaihtoehtojen valinnassa sen mukaan, että eettiset ja yksityisyyteen liittyvät, projektille sovitut raamit eivät ylittyneet.

Arkea ja maailmaa havainnoidessa voi opetella ja luoda myös sellaista näkökulmaa ja olemisen tapaa, joka karkottaa yhdentekevyyden ja tekee arjesta intohimoista ja täyteläistä (Mäki 2023, 53). Tämä kokemus vyöryi omassa hankkeessani vahvasti päälle, kun arjen havainnoinnista tuli aistien valpastumista lisäävä tutkimusmatka, joka oli toistuvuutensa lisäksi täynnä ennalta arvaamattomia kokemuksia ja suljettujen ovien takaa löytyviä yllätyksiä. Taiteen tehtävänä on herättää keskustelua, tai olla jopa suoraan keskustelua. Taide voi luoda erityisen hyvän paikan tai tilanteen keskustelulle. Toivon oman hankkeeni aktivoivan keskustelua kuvien esiin nostamista teemoista ja lisäävän ymmärrystä muun muassa erityisten haasteiden kanssa elävän nuoren ihmisen tavasta elää ja nauttia elämästään muiden joukossa ilman leimaantumista ja tullen samalla oikeudenmukaisesti kohdelluksi. Mietinkin, voiko kuvasalkun kuvat opettaa meitä tekemään hienovaraisesti huomioita siitä, miten tasapäistäminen, tasa-arvonäkökulma ja oikeudenmukaisuus eivät tarkoita sitä, että annetaan kaikille yhtä paljon kaikkea, vaan sitä että huomioidaan vahvemmin tukien ne, jotka tukeamme enemmän tarvitsevat? Voiko samaan havaintokenttään syntyä huomiota siitä, että myös erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten vanhemmat kuuluvat tähän tuen tarvitsijoiden joukkoon? Voiko kuvasalkku herätellä keskustelua keinoista, mitä meidän pitäisi huomioida haasteidensa kanssa tasapainoilevan nuoren hyvän elämisen tukemisessa? Muistuttaako se siitä, että sama nuori tasapainoilee muutaman vuoden kuluttua meidän aikuisten viidakossa samojen elämänsä kuuluvien haasteiden kanssa? Miten kohtaaminen ja vuorovaikutus onnistuu silloin ja työelämässä, jos emme ole kiinnittäneet asiaan tarpeeksi huomiota aikana, kun meillä oli vielä mahdollisuus vaikuttaa? Voiko valokuva siis rikkoa ennakkoluuloja ja lisätä avarakatseisuutta?

Valokuvasalkun kuvat ovat arkisia kuvia jokapäiväisestä elämästä. Niiden taustalla on kuitenkin valtavasti ajatustyötä, inspiraation pirskeitä ja vakavia pohdintojakin. Pitkän prosessin aikana mieli oli koko ajan sidottuna hankkeeseen, ja tämä sidos jatkuu vieläkin. Jollain tasolla kuvia ja kuvien ottamiseen liittyviä tekijöitä prosessoi taiteilijana koko ajan päässään. Projekti ei päästänyt otteestaan. Kokonaisuus muodostui lopulta vahvasta taiteilijan visiostani, johon poikani piristävät ideat sisältyvät sitä rikastuttaen. Yhdessä rakensimme tarinan, hänen tarinansa, myös meidän yhteisen.

Reilu viikko Todellisuuksia – näyttelyn avajaisten jälkeen järjestelin kuvasalkun kuvat uudelleen kronologiseen järjestykseen. Kolmena päivänä ennätin itse tavata näyttelyvieraita. Palautteiden mukaan teostani pidetään rohkeana ja tärkeänä lapsen näkökulman esiin nostajana ja arjen kunnioituksena. Palautteissa tuli hyvin esiin myös yksityisen yleisyys eli vastaavuutta ja tarttumapintaa palautteiden antajien elämään ja jaettuun sosiaaliseen, kulttuuriseen ja historialliseen kontekstiin merkityksiä peilaamalla. Palautteissa kuuluu samaistumisen kokemus: ”kuinka tuttua ja samaistuttavaa”, ”jäin koukkuun, oli pakko katsoa kaikki”, ”kuinka rohkea ja arvokas teko”, ”kuinka

kiehtovaa ja juuri sopiva toteutus tähän nuoresta kertovaan kuvamaailmaan tällainen Instagramia muistuttava ja vaihteleva kuvatoteutus”, ”harmi, ettei tule kuvattua arkea näin”, ”palasin omiin nuoruusmuistoihin ja kasvun haasteisiin”, ”mikä muisto tästä jääkään”. Teoksia on tutkittu pitkään ja salkkua on avattu ahkerasti. Kuvat ovat sekoittuneet iloisesti keskenään myös kolmessa eri lokerikossa paikkaa vaihdellen. Olen nähnyt eri yhteyksissä useita ihmisten ottamia valokuvia, joista olen huomannut, että lokerikoissa päällimmäisenä olevat kuvat ovat vaihtuneet. Tämä onkin saanut minut leikkisästi pohtimaan, mitä näiden kuvien esille jääminen kertoo viimeisenä kuvia katselleesta näyttelyvieraasta? Onko juuri nämä kuvat synnyttäneet eniten ajatuksia tai kysymyksiä? Antaako tämä myös vastauksen poikani prosessin alkuvaiheessa esittämään kysymykseen: ”Kiinnostaako ketään nähdä näitä kuvia?”

Lopuksi

Äidille, taiteilijalle

”Lisää sinne kirjoitukseen, että nämä kuvaukset tehnyt henkilö on maailman paras äiti.” - M 16.11.2024

Pojalleni

perjantaiamun hiljaisuus laskeutui vieraakseni

kello kahdeksan aamulla

*tuijotan etuterassin ensilumeen kaivautuneita, hatarasti taipuilevia
askelmerkkejä*

poimin tämän, visuaalisen jäljen dokumentiksi sinusta

jään odottamaan seuraavaa - Äiti 16.11.2024

Lähteet

Aavaluoma, S. & Lindqvist, R. 2021. Yhteyden ja olemassaolon kokemus perheen vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa Aalto, S.; Leskinen, K-M. & Rita, N. (toim.) Yhteys. Psykoanalyttisen ajattelun ytimessä. Espoo: Prometheus.

Halkola, U. 2014. Symboliset valokuvat terapeutin apuvälineenä. Teoksessa Halkola, U.; Koffert, T.; Koulu, L. & Mannermaa, L. (toim.) Valokuvan terapeutinen voima. Helsinki: Duodecim.

Hietaharju, M. 2006. Valokuvan voi repiä. Valokuvan rakenne-elementit, käyttöympäristöt sekä valokuvatulkinnan syntyminen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hildén, K. VTT Futures Perspectives-foorumi. 2.2.2024.

Kallinen, K.; Pirskanen, H. & Rautio, S. 2015. Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. United Press Global.

Karjula, E.; Kouri, J. & Mahlamäki, T. 2024. Luovaa kirjoittamista tutkijoille. Tampere: Vastapaino.

Leskinen, K-M. & Rita, N. 2021. Yhteys vaarassa nuoruuden kynnyksellä. Teoksessa Aalto, S.; Leskinen, K-M. & Rita, N. (toim.) Yhteys. Psykoanalyttisen ajattelun ytimessä. Prometheus.

Mäki, T. 2023. Taiteen tehtävä. Esseitä. Helsinki: Parvs.

Nichols, B. 1991. Representing Reality. Issues and Concepts in Documentary. Bloomington: Indiana University Press.

Saarto, A. 2024. "No such thing as society" – Yhteiskunta ja dokumentarismi. Nykyvalokuvan historiakurssi 19.3.2024. Aalto-yliopisto.

Salo, J. Tapaaminen sinisellä sohvalla. 31.10.2024. Laterna Magica. Viitattu 4.11.2024 <https://www.youtube.com/watch?v=ESgFcyeczlg>

Sian Davey. Viitattu 18.10.2024. <https://www.siandavey.com/martha>

Simone, S. 2023. Sokea piste. Dokumentaarisen valokuvan etiikka. Helsinki: Otavan Kirjapaino Oy.

Simone, S. 2023. Likainen valokuva. Kirjoituksia post-dokumentaarisuudesta. Lahti: LAB-ammattikorkeakoulu & UTU Press & Valokuvataiteen museo.

Sinikoski, A. Hanko Fotofestival. 9.9.2023.

Tolsa-Saloheimo, R. 2021. Mielen ja ruumiin yhteydet lasten psykoterapiassa. – Kasvu rinnalla olijasta rinnalla kulkijaksi. Teoksessa Aalto, S.; Leskinen, K-M. & Rita, N. (toim.) Yhteys. Psykoanalyttisen ajattelun ytimessä. Prometheus.

Ulkuniemi, S. 2005. Valotetut elämät. Perhevalokuvan lajityyppiä pohtivat tilateokset dialogissa katsojien kanssa. Väitöskirja. Lapin yliopisto.

Varto, J. 2017. Taiteellinen tutkimus. Mitä se on? Kuka sitä tekee? Miksi? Aalto-yliopiston julkaisusarja. TAIDE-MUOTOILU-ARKKITEHTUURI 1/2017. Helsinki: Aalto ARTS Books.

Webster, L. & Mertova, P. 2007. Using narrative inquiry as a research method. An introduction to using critical event narrative analysis in research on learning and teaching. Abingdon: Routledge.

Weiser, J. 1st Symposium on Photography in Coaching. 18.11.2023. Viitattu 18.10.2024. <https://www.youtube.com/watch?v=8ApBNYfN9wk>

Ympäristöministeriö. Kestävä kehitys.fi. Viitattu. 18.10.2024. <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys> <https://kestavakehitys.fi/etusivu>

